

7 Velferd

Sikker tilgang til avløsertjenester, og økonomisk trygghet ved sykdom, er av stor betydning for så vel dyrevelferden som for bonden. Stortinget har også pekt på viktigheten av at utøvere i landbruket skal kunne ha sosiale vilkår på linje med andre grupper, og viser spesielt til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og tilskudd til avløser ved sykdom.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke velferdsordningene er av stor betydning for jordbruksnæringa. En styrking av velferdsordninger er også et godt og målrettet rekrutterings- og likestillingstiltak.

En av årsakene til at unge vegrer seg for å ta over gardsbruk er at arbeidsmengden er stor og dermed fritidsmulighetene begrenset. Kvinneandelen blant bønder er lav, omkring 14% (2017-tall). Gode velferdsordninger knyttet til svangerskap, fødsel og pass av små barn er viktig for å kunne øke andelen kvinnelige bønder.

Dersom velferdsordningene ikke følger kostnadsutviklingen ellers i samfunnet, svekkes de over tid. De siste 4 årene har satsene for:

- Tidligpensjon stått i ro
- Landbruksvikar stått i ro
- Avløsning for ferie og fritid økt med 3,1 prosent
- Avløsning ved sykdom m.m økt med 3,7 prosent

Samtidig har den gjennomsnittlig lønnsvekst i samfunnet vært på 9,8 prosent i 4-års perioden. I budsjettet for 2018 er det satt av om lag 100 mill. kroner mindre til velferdsordningene enn i 2014, en nedgang på 6 prosent. Totalt har budsjettoverføringene økt med om lag 700 mill. kroner i perioden. Dette underbygger at velferdsordningene har blitt lavt prioritert i de siste jordbruksoppgjørene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere velferdsordningene høyt i årets jordbruksoppgjør.

7.1 Avløsning ved sjukdom m.m.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sykdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sykdom.

Landbruksdirektoratet har i rapport nr 7/2018 utredet alternative tilknytningskrav til å motta tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv. Landbruksdirektoratet anbefaler at:

- Det kan gis tilskudd for samboere, men at en utover dette ikke utvider personkretsen som gir grunnlag for utbetaling av tilskudd, f.eks ansatte.
 - Det stilles vilkår om at samboer må få utbetalt lønn fra foretaket, og at denne må utgjøre minst ½ G i gjennomsnitt de to siste årene.
- En opphever kravet til en næringsinntekt på ½ G fra jordbruk/gartneri, men stiller krav om næringsinntekt uavhengig av størrelse.
- At ektefelle fortsatt må oppfylle ½ G-vilkåret, og at det gis en situasjonsuavhengig dispensasjonsadgang fra dette kravet

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter Landbruksdirektoratets anbefalinger og ber om at disse gjøres gjeldende fra 1. januar 2019.

Maksimal dagsats er 1555 kroner. Norske Landbrukstjenester har beregnet kostnaden til avløsning til 1850 kroner pr dag. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke satsen med 115 kroner pr dag til 1670 kroner pr dag. Dette gir et økt bevilgningsbehov på 10,2 mill. kroner.**

Tilskuddet til avløsning ved sykdom mv samordnes per i dag med:

- Offentlige ytelser ved sykdom, uførhet og fødsel
- Lønn, men ikke annen næringsinntekt
- Alders- og uførepensjon, offentlig og privat pensjon mv.
- Godtgjørelse for tapt arbeidsfortjeneste

Samordningsregelen er drøftet i tidligere jordbruksforhandlinger. Samordningsregelen oppleves som komplisert både for bonden og forvaltningen. Landbruksdirektoratets rapport (34/2015) drøfter tiltak som kan forenkle og målrette ordningen der en spesielt peker på samordningsregelen. Faglagene får stadig henvendelser om at avkortning til lønn og andre ytelser føles urimelig, ikke minst for de med et begrenset driftsomfang der en er avhengig av inntekt utenom bruket for å få en tilfredsstillende totaløkonomi. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener tilskuddet ikke skal samordnes med andre ytelser, men spesielt offentlige ytelser ved sykdom, uførhet og fødsel samt lønnsinntekter er viktigst å ikke samordne. For å dekke økte kostnader dette medfører foreslår forhandlingsutvalget at bevilgningen økes med 130 mill. kroner.**

7.2 Sykepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sykepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sykepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Før 1. oktober 2017 utgjorde sykepenger 65 prosent av sykepengegrunnlaget for selvstendige næringsdrivende. Nå utgjør sykepenger 75 prosent av sykepengegrunnlaget. Det er budsjettert med en bevilgning på 69,3 mill. kroner, men denne er dimensjonert for å dekke opp differansen ned til 65 prosent. Prognosen for både 2018 og 2019 er 50,2 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 50,2 mill. kroner til ordningen.

7.3 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er bærebjelken i velferdsordningene, og er viktig for rekruttering til næringen. Ferie og fritid er har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sykdomsforebyggende.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer en økning i satsene, og foreslår å øke de med 6,75 prosent. Maksimalt tilskudd øker da med 5.000 kroner pr foretak til 79.200 kroner.

7.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde. Å ha vikarer med høy kompetanse er en trygghet til brukeren og sikkerhet ved sykdom og ulykker. Norske Landbrukstjenester (NLT) tok i 2008 over forpliktelsen med å stille beredskap ved

sykdom. Tilskuddet per årsverk til landbruksvikartjenesten er i dag 270 200 kroner, og er ikke endret etter 2008. Tilskuddet har ikke fulgt kostnadsutviklingen, dette har delvis blitt kompensert ved en økning i dagsats sykdom.

Landbruksdirektoratet evaluerte ordningen i forkant av fjorårets forhandlinger. De foreslo blant annet å:

- Avvikle kravet om at eventuelle gjenværende tilskuddsmidler et år skal betales tilbake eller motregnes påfølgende år.
- Fjerne begrensningen på 40.000 kroner for hvor mye avløserlagene kan bruke til administrasjon, opplæring og rekruttering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Tilskuddet foreslås økt til 280 000 kroner per landbruksvikar. Forhandlingsutvalget viser videre til at økt dagsats ved sykdom også gir en positiv effekt for landbruksvikarordningen. Ordningen endres i tråd med forslagene fra Landbruksdirektoratet.

7.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Den relative andelen som tar del i ordningen er redusert over tid. Dette skyldes særlig at ytelsene ikke er justert i takt med inntektsutviklingen ellers i samfunnet, og at bondens andel av inntekter utenfor jordbruket øker mer enn inntektene fra jordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke maksimalbeløpene med 15 000 kroner fra 100 000 kroner til 115 000 kroner for en enbrukerpensjon, og fra 160 000 kroner til 175 000 kroner for tobrukerpensjon. Forvaltningen av ordningen flyttes til Landbruksdirektoratet.

Tidligpensjon kan per i dag ikke kombineres med gjenlevendepensjon. Gjenlevendepensjon skal sikre inntekt for gjenlevende ektefelle, og kan kombineres med alminnelige lønnsinntekter. Når tidlig- og etterlattepensjon dekker ulike behov, samt at gjenlevendepensjon lar seg kombinere med andre lønnsinntekter, kan det fremstå som både urimelig og uforståelig at ordningene ikke kan kombineres.

Erfaring viser at den enkelte ikke nødvendigvis reflekterer over at ytelsene ikke lar seg kombinere siden dette ikke fremstår som logisk sett i lys av ordningenes ulike formål. Det er heller ikke slik at NAV opplyser om dette når det søkes om pensjon. Dette fordi tidligpensjon ikke finansieres av folketrygden, men over jordbruksoppgjøret og håndteres av landbruksforvaltningen. Videre er det problematisk at utbetalt tidligpensjon ofte kan overstige utbetalt etterlattepensjon. Kravet om tilbakebetaling oppleves derfor ekstra urimelig. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at utbetaling av tidligpensjon og etterlattepensjon kan ytes for samme tidsrom.**